

Нинослав Митровић
ВРАПЦИ У ОЛУЈИ

Нинослав Митровић
ВРАПЦИ У ОЛУЈИ

Издавач:

Имприматур д.о.о.
Младена Стојановића 4
Бања Лука
info@imprimatur.ba

За издавача: Борис Максимовић

Уредница: Марија Пејић

Лектура: Соња Леро Максимовић

Дизајн корица: Дамир Омић

Графичка припрема: Соња Леро Максимовић

Штампа: Сканди с.п.

За штампарију: Младен Спасојевић

Тираж: 300

Година: 2021.

ISBN: 978-99976-53-08-6

НИНОСЛАВ
МИТРОВИЋ

ВРАПЦИ
У
ОЛУЈИ

„Обрадоваће се праведник кад види освету,
опраће ноге своје у крви безбожничковој.”

Псалам 58. 10.

Први дио

1.

Дјечак је у хладу велике џанарике покушавао ухватити скакавца. Вребао је, скривен у трави, нетремице загладан у инсекта. Чим би направио и најмањи покрет, скакавац би стригнуо антенама и дугачким би се ногама отиснуо у ваздух, вјешто избјегавајући замахе дјечакових препланулих ручица. Зауставио би се на сусједној травци, одакле је настављао посматрати свог гонича маленим очима налик на зрна проса.

Дјечак није одустајао. Грабио је за скакавцем, а овај је изнова бјежао, никад предалеко, као да и сам ужива у игри. Непомућене радости због осујећеног улова, дјечак је цичећи јурио кроз траву, неспретно запињући за прерасле влати.

„Немој далеко, душо”, довикнула би му мајка, бришући дланом зној са чела. „Можда има змија.”

Гледала га је с брижним изразом на лицу, једном руком ослоњена на мотику. Другом је штитила очи од јарког сунца. Осмијехнула се, некако блиједо, па потом наставила с радом. Разбијала је мотиком груде тврде сасушене земље, из које је вадила ситне, смежуране гомоље. Кромпир који је одлагала на гомилу био је кржљав, на мјестима потпуно црн и труо. Није га раздвајала од здравијих кртола, које су и саме биле ситне и спарушене.

Погледала је у мужа, који је копао крај ње, и са чела под мараму склонила знојем улијепљен прамен косе. На њеном је лицу он видио чемер,

и поред осмијеха који му је упутила. Није имао снаге да јој осмијехом узврати, већ је стиснуо усне и оборио главу. Под његовим је ногама жута земља, тврда и испуцала, вапила за кишом, која није пала већ више од двије седмице. Све је умирало и сушило се под немилосрдним сунцем касног августа 1922. године, а он није могао да уради ништа, сем да беспомоћно гледа у небо боје усијаног челика.

Грло му се стегло од муке и жеђи. Бацио је мотику на тло и отишао под дрво. Сјео је на траву и попио гутљај из војничке чутурице коју су оставили ту како се вода у њој не би угријала. Дјечак је дотрчао до њега, нудећи му струк траве и некаквог ситног, модрога цвијећа. Скакавца није уловио. Ставио је дјечака у крило и пољубио га у косу, топлу и свијетлу од сунца. Мирисала је на сијено предвечерја.

„Вас двојица”, довикнула је жена из њиве. „Не љенчарите. Неће се кромпир сам извадити.”

Осмијехнуо се на овај прекор и спустио дјечака на траву.

„Морам да идем”, рекао је, разбарушивши му косу. „Видиш како строго мајку имаш?”

Дјечак га је гледао тек тренутак, па се брбљајући неке своје ријечи у одговор, поново пустио у игру. Посматрао га је неколико тренутака, па се придигао и кренуо назад ка њиви. Његова жена је копала без предаха. Њене снажне преплануле руке кидале су тврдо грумење, отимајући од њега кржљави плод. Од тог му се призора стегло срце. Све што ће добити од овог посног тла била је она гомила смежураног кромпира, какав је био и претходну годину и ону пријете. Други су од ове шкрте земље бјежали далеко,

у варош или горе на сјевер, а једино се он овамо вратио. Силом прилика, како је себи понављао из дана у дан, увјеравајући се да би урадио другачије, само да је имао другдје и боље.

Кад је сунце постало прејако, са њиве је покупио алат. Жена је подигла дјечака у наручје. Кренули су кући узаном стазом која је водила кроз запуштен воћњак. Он је ишао испред са врећом на леђима, штапом тапкајући по тлу испред ногу, тјерајући њиме змије које су се можда криле у прераслој трави. Стаза је кривудајући водила до кућерка у коме се родио и одрастао. Стајао је усамљен на брежуљку, испуцалих зидова и нахереног крова.

„Не могу више овако, Богдане”, рекла му је жена увече, након што је успавала сина.

Он је ћутао и гледао у своје жуљевите руке. Није јој њен јед замјерао, јер и њему је вода улазила у ноздрве. Гушила га је попут прстију чврсто стегнутих око грла.

„Не тражим да одемо”, гризла је усне. „Али не знам како ћемо презимити без хране и новца.”

Вирнула је собу кад се дјечак промешкољио у кревету. Притворила је врата и пришла мужу. Прстима му је прошла кроз косу.

„Бар опет размисли да нађеш посао. Отворен је каменолом. Можда да тамо приупиташ?”

Видјела је како се мршти.

„Знам шта се прича о газди Видену, али можеш ваљда прећи преко тога?”

Он је и даље ћутао, загладан у супротни зид, до кога није допирала свјетлост свијеће. Устукнула је од њега, са бором од мрштења на челу.

„Тај твој понос”, прошаптала је увиријеђено.

Он је устао и без ријечи изашао напоље. Пред вратима је дубоко удахнуо. Пекле су га њене ријечи и стезале му чвор у грлу. Притискао га је тешки туробни терет истине у њима, с којим он више није могао да се избори. Сјео је на столицу и лице уронио у дланове. Док је ноћ око њега спокојно зрикала и свјетлוצала првим звијездама, у њему се ковитао немир.

Није га осјећао кад се прије нешто више од годину дана са женом и сином вратио у кућу покојних родитеља, замијенивши варошки живот сеоским, на који ни он, ни супруга Јулија нису били навикли. Било је дабоме и страха тих првих дана живота на селу, али њега су потискивали непрестаним радом, пуни стрпљења и наде у дане који је тек требало да дођу.

Нада је, међутим, гасла са сваким даном проведеним у тој дотрајалој кући. Стрпљења су имали све мање, сваки мјесец гладнији од другог, јер на тој је шкртој земљи, коју су покушавали отети од камена и својим вриједним рукама учинити питомијом, све копњело.

Уздахнуо је тешко и наслонио се на зид.

Кад се вратио из рата, мислио је да за собом оставља таму прошлих дана. Сустигле би га тужне авети његове прошлости понекад, у глуви час кад све утихне сем јаука њихових костију из блатњавих ровова и далеких заборављених гробница. Није им међутим дао да се прелију у јаву и тмурним облацима заклоне ведро небо под којим је он тражио свој заслужени комад среће.

Тако се по ослобођењу, пун наде, оженио и са супругом Јулијом започео живот у малом

изнајмљеном стану на спрату куће у самом центру Књажевца. Њих двоје су опремали тај свој кутак, дан по дан, са по једним комадићем будућности, чији је пијесак у њиховом сату пребрзо истицао.

Недуго након што им се родио син, Богдан је отпуштен из војске са чином капетана, како би на његово мјесто дошао други официр који је током рата служио другу круну, а коме је након једињења због свеопштег помирења ваљало наћи намјештење. Како је Богдан био тихе и ненаметљиве природе, није се због ове одлуке много бунуо, а не би од те буне ни било много користи. Наредбама што су стизале с врха, искусни виши официри су слани у пензију, а са чиновима испод мајорских се поступало другачије. Добили би сабљу и споменицу, без икакве накнаде којом би, изненада гурнути у цивилни живот, обезбиједили себе и своје породице.

Имао је он некакву уштеђевину, коју су у вароши, гдје су наставили живјети, потрошили за мање од пола године. За то је вријеме Богдан радио тешке физичке послове, на надници, али ти су послови трајали кратко и нису доносили довољно новца. Мислио је да га је срећа поново погледала кад се запослио као писар код једног биљежника. Но и тај је ускоро затворио канцеларију, прогласивши банкрот.

Напосљетку, ни посла више није било. Богдана је с временом обузимао све већи јед што се предао тако лако, без борбе. Није се у тим тегобним временима предао пићу као многи у његовом положају, већ је одлучио да промијени ствари набоље, док га снага и здравље још служе. Нису

кренули пут већег мјеста, како је предлагала његова супруга, гдје би их можда чекало више могућности, већ су се вратили у Богданово родно село, у кућу његових покојних родитеља.

Била је онаква какву је памтио, али већ начета временом и годинама небриге. Око њих надалеко није било других кућа, сем неколико згаришта и рушевина. Комшије су им биле или давно помрле или страдале у збјегу. Они који су рат преживјели, од неродне су земље и кућишта која је ваљало наново градити дизали руке, расељавајући се на све стране.

На том су самотном мјесту супруга и он, пуни наде, живјели са сином од оног што је земља давала, а то често није било довољно. Урод је био лош, кварно се још у земљи, остављајући их често гладне, да штеде за наредни дан и развлаче муку мјесецима.

Није се до те вечери Јулија бунила због избора који је Богдан у њихово име направио. И њега је ноћима будног држала мисао да је одлука да се врате на родитељско огњиште била не само погрешна већ и себична. Знао је да ће, ако ништа не предузме, због те одлуке ускоро гладовати. Уштеђеног новца су имали све мање, довољно тек да покрију залихе за наредна три мјесеца, али не и да преживе зиму.

Стога се приједлог који је дала његова жена чинио најразумнијим. Богдан је у посљедње вријеме и сам помишљао исто, али одлазак у Књажевац је одавно избјегавао и одгађао, знајући за приче које су о газда Видену кружиле по вароши.

Већина тих прича била је истинита и Богдан се никад том човјеку не би обратио за помоћ да га

нужда и очај нису на то натјерали. Тај газда Виден се обогатио током рата, кад су сви други остајали без ичега. Док је становништво које се хиљаду деветсто петнаесте није покренуло заједно са војском у страхотама које су услиједиле остајало без живота и иметка, газда је своје богатство увећавао. Остварио је то сарађујући са окупатором. Из презимена је по њиховом доласку одмах избацио „ић”, тврдећи некаквим фалсификованим документом своје бугарско поријекло. Трговао је којечим, легално и испод жита, узимајући од бијезде и кожу с леђа, а проказујући и отимајући од оних имућнијих, и тако све до краја рата.

Кад су се ослободиоци вратили у Књажевац, у крштеницу је газда Виден вратио своје право презиме. Наставио је газдовати, још богатији и још охолији. Нико му није смио замјерити ратне године, сем кришом и шапатом. Сва његова непочинства пала су у заборав, јер газда Виден је имао новац, који је, како у рату, тако и у миру, налазио пут до правих џепова. Сиротиња која је у гладним послеријатним годинама по вароши тражила посао није имала другог избора већ да за то моли управо њега.

Богдан га је сутрадан, послерије непроспаване ноћи, нашао у товарном простору. Газда Виден је био жилав и кривоног човјек. Само му је трбух на том усуканом тијелу био отечен, налик на надувену мјешину. Стајао је крај тезге, премећући ивер међу зубима и бројао робу на полици, са изразом незадовољства и неповјерења на лицу, мрком од непрестаног једа. Богдан се накашљао и назвао му Бога. Газда га је погледао пожутјелим мутним

очима, једва примјетно извивши обрву. Лијеним покретом главе, без изговорене ријечи, упитао је придошлицу шта жели.

„Треба ми посла”, одговорио је Богдан.

Газда је поглед поново скренуо ка полици. Извадио је комадић дрвета из уста.

„А шта би радио?”, проговорио је храпавим гласом.

Није гледао у Богдана, чије му је присуство, чинило се, сметало.

„Било шта”, одговорио му је Богдан.

„Имаш ли какав занат?”

Богдан је оборио поглед.

„Знам мало око дрвета”, промрмљао је.

„Не треба ми столар”, одмахнуо је руком газда Виден. „Знаш ли шта друго?”

Богдан је ћутао, црвенећи.

„Ветеран сам. Официр”, проговорио је тихо, као да се својих ријечи стиди. „Без посла сам откако су ме отпустили из службе. Али радићу шта год треба.”

Учинило му се да у угловима газдиних очију види трзај.

„Нема”, одбрусио је шкрто, окренувши потом главу од Богдана.

Вратио је ивер у уста и наставио да га жваће.

„Било шта”, изустио је Богдан, осјетивши како му сламка спаса клизи из прстију.

„Нема”, поновио је газда, не гледајући га. „За тебе ништа. Требају ми искусни радници.”

„За туцање камена?”, упитао је Богдан. „За цијепање дрва и прављење креча?”

Газда није обраћао пажњу на Богданове ријечи. Кренуо је ка масивном радном столу, налик на тезгу, који је био претрпан папирима.

Богдан је стајао још неко вријеме непо-
мичан, од муке модрог лица, које се грчило
и трзало од шкргута. Погледао је у своје шаке,
тврде и испуцале, и стегао их у песницу. Газда је
сјео у столицу и изненађено подигао обрве кад
га је угледао како и даље стоји на оном истом
мјесту.

„Зар ниси разумио шта сам ти рекао?“, глас
му је бојило нестрпљење што мора да се бакће са
овим тврдоглавцем. „Посла нема. Џаба чекаш.”

Богдан се није помјерио. Жвакао је непо-
стојећи жилави залогај међу зубима. Окренуо
се тад полако и без ријечи и поздрава изашао
напоље.

Удахнуо је дубоко кад се нашао пред вра-
тима, али ваздух је био врео и засићен и попут
тешког бремена му се обрушио на прса. Освр-
нуо се око себе, не знајући куда одатле да крене.
Мноштво свијета је ужурбано пролазило покрај
њега, размјењујући робу и ознојене новчанице,
тражећи у хладовини спас од јаког поподневног
сунца. Водили су стоку, чија су копита и папци
клопарали по калдрми. Узвикујући су носили
ћупове и тешке сандуке тражећи од људи испред
њих да им се уклоне с пута. Свако је имао неки
посао којим се живо бавио. Свако сем њега. Он је
стајао насред пута, као стуб који ништа не придр-
жава и на који се ништа не наслања.

Његов коњ, којим се у варош спустио, пасао је
мирно, завезан за један орах. Стригнуо је ушима
кад је угледао Богдана и тихо зарзао. Богдан га
је помиловао по врату и повео ка друму, којим је
текла све већа и све гласнија ријека људи. Ходао је,

безглаво и расијано, пуштајући да га ти неуморни и незауостављиви таласи некуда однесу.

Док се пробијао кроз свјетину, осјетио је у једном тренутку нечију руку на себи. Није том додиру у први мах придавао пажњу, мислећи да га је неко од пролазника у гужви случајно додирнуо. Кад су се међутим прсти око његовог рамена почели стезати, не снажно, али с намјером да га зауставе, окренуо се.

Зашкилио је, заслијепљен сунцем, не видећи у први мах прилику која је стајала пред њим. Кад су му се очи привikle на јарко свјетло, схватио је да познаје то крупно лице које га је посматрало тамним очима и осмјехивало се на њега дебелим, чулним уснама. Лице које није видио скоро четири године.

„Рекох себи, ено га капетан Првуловић”, чуо је познати глас. „Дајем главу ако није.”

„Оста глава, Богу хвала”, рекао је Богдан, узвративши осмијех.

Два су човјека пала један другом у загрљај и остала тако неко вријеме, сред ужурбане свјетине, тапшући један другог по леђима. Крупни човјек се потом одмакнуо од Богдана, држећи га за мишице, желећи да га што боље осмотрити.

„Ниси се пуно измијенио, капетане”, рекао је.

„Ни ти, наредниче Андрејићу.”

Била је то истина. Набијена наредничкова фигура, чинило се, није изгубила ништа од пријашње снаге. Кожу на лицу, опаљену сунцем и вјетром, пресијецало је тек неколико ситних бора што су се гнијездиле око тамних, готово црних очију. Нос му је био танак и правилан, сем малог угнућа у коријену, који је био посљедица неке

давне повреде. Испод њега је са широког лица штрчала доња усна, нешто дебља и испупченија од горње. Тек му се понека сиједа грушала у коси изнад сљепоочнице и то је била једина промјена на нареднику коју је Богдан, у први мах, могао примијетити.

Богдан је наредника Добримира Андрејића упознао у новембру хиљаду деветсто четрнаесте, када је наредбом, тек произведен у поручника, био распоређен у његову јединицу. Претходни заповједник је био тешко рањен, па је Богдан одмах преузео команду и већ сљедећег дана имао ватрено крштење на Колубари, гдје би замало и сам страдао да није било наредника.

Увјерио се тада да је рат мало од онога што је учио у војној школи. Није мирисао на књиге и дремљива јутра у клупи, нити на топлу ватру у чађавој пећи у дну учионице, већ на блато, барут и крв. Све дотадашње лекције које је Богдан намет носио у глави нестајале су кад би изнад ње зазвиждали куршуми или кад би гранате засуле положаје.

О ономе што је рат заиста био научио је лично од наредника Андрејића, прекаљеног ратника из балканских ратова, који га је савјетовао куд год да су кренули. Био је уз Богдана кад су придодати Тимочкој дивизији и распоређени на југ, уочи бугарске инвазије. Чувао му је главу кад су се пред Бугарима повлачили са Кукавице и узвраћали им код Пусте реке. Чупао га је наредник из блата кад је Богдан губио вољу и битку са собом, промрзао и гладан на козјим стазама у Албанији и на обалама Крфа, кад је, на смрт налик, чекао да по њих

дођу француске галије. Био је уз њега и онда кад су се вратили као побједници, жељни отаџбине и топлог хљеба њене земље.

Био му је наредник више од саборца и подређеног. Био му је готово као отац. Знао је Богдан да вјероватно не би био жив да није било наредника Андрејића.

„Откуд ти овдје, капетане?“, упитао га је наредник, кад су сјели у оближњу крчму.

Богдану је радост због сусрета ишчезла с лица.

„Тражим посла“, одговорио је, мрштећи се.

„Каквог посла? Мислио сам да си још у служби?“

Богдан је стиснуо усне.

„Опуштен сам деветнаесте. Попуна новим кадровима.“

„Пих, мајку им“, отпљунуо је наредник, протрљавши вилицу. „Кадровима из војске против које смо се борили. Све због амбиција нашег вајног краља. Свима би да се удвори, сем онима који су му за круну крварили.“

Отпио је ракију па руком показао крчмару да донесе још једну туру. Богдан је гледао у своју допола пуну чашицу.

„Па има ли шта од посла?“

Богдан је одмахнуо главом. Није имао снаге да нареднику препричава свој малопређашњи сусрет за газда Виденом.

„Ако, биће.“

Наредник се насмијао, трудећи се да ободри снуженог саборца.

„Него, бавиш ли се још нечим осим потраге за послом?“

„Вратио сам се на породично имање са женом. Ни од тог нема неке вајде. Земља је слаба. Ништа на њој не рађа. Зато сам се спустио у варош.”

Наредник се смркнуо и отпљунуо у страну.

„Умјесто да си у граду и већ мајор.”

Богдан је ћутао оборене главе, као да је он сам крив за то.

„Јесте ли ти и жена сами?”

„Нисмо. Имам сина. Још мало па ће му три године.”

„Фино, фино. Ниси губио вријеме.”

Наредник се наслонио на столицу, пустивши крчмара да пиће које је донио спусти на сто.

„Откуд ти у овим крајевима, наредниче?”, упитао га је Богдан кад се конобар удаљио. „Чим се ти бавиш?”

„Којечим помало. Овдје сам послом, исто као и ти.”

„Ни ти више ниси у служби?”

„Јок”, наредник је одмахнуо главом, па отпио гутљај.

Обрисао је прстом дебелу усну, посматрајући свјетину која се нагуравала док је излазила с пијаце.

„Нас подофицира су се ријешили одмах”, додао је јетко. „Ја ни униформу нисам успио скинути са себе.”

Заћутао је, загледан у чашу. Ларма се око њих двојице стишавала. Све је мање људи пролазило крај кафане. Трговци су износили робу и спуштали капке. Два су се пса потукла око неке неоглодане кости. Режали су један на другог на прашњавом путу, кварећи тишину што се спуштала у смирај дана. Богдан је испио своје пиће и придигао се у намјери да крене.

„Куд си пошао, капетане?“, упитао га је наредник, дижући обрве у чуду.

„Кући. Већ је касно.“

„Каквој црној кући?“, наредник је одмахнуо руком, мрштећи се. „Сједи још мало. Нисмо се видјели четири године. Нећеш ми ваљда сад побјећи.“

„Немој више. Доста је“, покушао је да се одбрани Богдан, осјетивши како му лице гори.

„Сједи, капетане“, одсјекао је наредник не обраћајући пажњу на протесте свог некадашњег саборца.

Богдан се послушно спустио назад у столицу. Наредник је руком позвао крчмара, који на своја два госта није обраћао пажњу. Пришао им је тек кад је наредник подвикнуо, строго и заповједнички, као некад на положајима. Он је увијек био тај који је командовао, помислио је Богдан гледајући свог подофицира. Чак и њему.

„Донеси нам по три“, рекао је наредник крчмару, кад је овај донио пиће. „Да те не дозивам стално.“

Кад се конобар удаљио, наредник је искапио своје пиће, па чашом лупио о сто. Румен му је ударила у врат и образе, а тамне су му очи сад свјетлוצале као стакалца.

„Кући кажеш?“, запиљио се у Богдана, лактовима ослоњен на ивицу стола. „Па колико је то твоје село далеко одавде?“

„Три сата хода, можда мало више“, одговорио је Богдан. „А није то неко село, наредниче. Од свих кућа, само је моја остала.“

Наредник се осмијехнуо. Није сачекао да крчмар пред њих спусти пиће, већ је са послужавника

зграбио једну чашу, искапивши је у једном гутљају. Облизао је усне.

„Што се онда бринеш? Имамо још времена”, рекао је, очима показавши на пуне чаше пред Богданом. „Пиј, капетане. Ноћ је пред нама.”

Ноћ се развукла, густо и љепљиво, по друму истканом од мјесечеве паучине, на коју се Богдан пијано спотицао водећи коњића за собом. Јахао га је једним дијелом пута, док није схватио да ће у једном тренутку, омамљен сребрним шапатом сна, с њега пасти и разбијти главу. Сјахао је и даље наставио пјешнице, теглећи животињу, која је фркћући негодовала кад би јој превише затегао узде.

Богдан се тетурео с једног краја пута на други, мутне главе и са још неугаслом ватром прошлих дана у прсима. Наносио му је тај пламен бол у овај глуви час кад је остао без јединог саговорника који је разумио сав тај јад што му се сред груди накупљао, не само тог дана већ током свих претходних година. У збрканим је мислима покушавао пронаћи комадиће некадашњих славнијих дана, кад је био неко и у својим и у очима других.

Умјесто онога што је по себи узалуд тражио, видио је само испуцалу земљу под ногама и презриви поглед оног скота од газде. Обузимао га је бијес. Мрмљао је псовке, изговорене горко кроз пљувачку која га је гушила. Почео је штучати, толико да су му се груди стегле. Под грлом га је запекло. Застао је крај пута и погнут покушавао доћи до даха. Осјетио је киселину како му се подиже из стомака, док га је тег у глави вукао ка

земљи. Прибрао се након пар удисаја и наставио корачати, запињући за осушене бразде и грумење које је по друму оставила давна киша.

Пред кућу је избио готово два часа након поноћи. На маленом окну је лелујала пригушена свјетлост. Преламала се у круговима који су се ширили како им се приближавао. Затворио је коња у шталу, пазећи да не зашкрипи вратима и буком пробуди Јулију. Њу је ипак затекао за столом, будну, са готово догорјелом свијећом крај руке којом је подбочила и гужвала лице. Другом руком је чупала стомак, обуздавајући тим стиском зебњу због Богдановог кашњења. Устала је кад га је угледала и дланом прешла преко прегаче, коју није скидала још од послјеподнева. Није му ништа рекла, нити га је шта питала. Гледала га је грозничавим очима. Усне су јој на бескрвном лицу биле опуштене у грчу.

„Срео сам наредника Андрејића”, промрљао је Богдан, да предухитри њено питање. „Нисмо се видјели четири године.”

„Мислила сам да ти се нешто десило”, проговорила је гласом на рубу плача.

„Нисам могао да га одбијем”, рекао је. „Попили смо пар пића.”

Окренуо је главу од њених сузних очију. Угрис савјести је био нејак, али довољан да осјети стид због свог поступка.

„Јеси ли нашао икакав посао?”, упитала је бришући сузе са окамењеног и озбиљног лица.

Њега је поново обузео бијес. Заустио је да га проспе на њу, али се суздржао. Његова супруга није имала ништа с тим. Стегнуо је шаке у песнице и одмахнуо главом.

„Онај издајник је рекао да нема никаквог посла.”

„Баш никаквог?”

Богдан је оборио поглед и одмахнуо главом.

„Кад је чуо да сам био официр...”, застало је, па погледао у Јулију. „Рекао је да нема ништа за мене.”

Она је ћутала. Чело су јој ружиле боре.

„Зашто си му то говорио, Богдане?”, изустила је. „Требало је да оћутиш.”

Њему је у лице наврла врела крв, а у глави му је забубњало. Видио је само титрај свијеће у кругу који се сужавао са сваким откуцајем његовог узнемиреног срца.

„А шта је требало да кажем?”, прошиштао је. „То је оно што сам био, зар да лажем?”

Кажипрстом је задобовао по грудима, кривећи уста.

„Био сам неко и нешто. А сад морам да просим милостињу од издајника.”

„То је прошлост, Богдане. Прошлост нас неће прехранити. Нити та твоја сабља ни медаља.”

„Њих сам добио за заслуге за отаџбину. За све године које сам јој дао.”

„И шта сад имаш од своје отаџбине?”

Не чекајући да јој он одговори, одјурила је до угла собе и из вреће на под истресла трули и кржљави кромпир.

„Ево, то ти је све што имаш од ове земље”, гледала је у њега сва зајапурена. „А тај твој орден. Да ли би ти неко дао врећу брашна за њега?”

„Не знаш ти ништа”, просиктао је без снаге да је погледа у очи.

„Знам боље од тебе. Ти си још негдје у блатњавом рову. Сањариш о блиставој будућности и

ускраћеној правди. Затвараш очи на глад и биједу који нам куцају на врата.”

„Ми нисмо биједници”, запљувао је бијесно ваздух испред себе упирући прстом у њу. „Нећемо остати гладни.”

„Можеш ли испунити то обећање, Богдане? Како?”

Заћутао је. Јулија је уздахнула и поново рукама прешла преко прегаче. Како од њега није добила никакав одговор, окренула се и са сузама у очима отишла у кревет. Богдан је још неко вријеме стајао насред собе, изгубљен и без одговора, као и раније у оној магази пред газдом и на оном прашњавом путу међу ужурбаним свијетом, налик на стуб који ништа не придржава и на који се ништа не наслања. Чак ни његов властити дом.

2.

Осјетио је врелину поподневног сунца на знојавом врату. Потегнуо је из чутуре, испљунувши одмах млаки гутљај из уста на спарушену траву под ногама. Са Јулијом цијели дан није размијенио ни ријеч. Угледао ју је како стоји на вратима и посматра га, па потом улази у кућу кад је он обратио пажњу на њу. Богдан је разумио овај њен нијем гест. Забио је сјекиру у пањ и кренуо на ручак. Након што су у тишини појели по тањир чорбе, легао је да се одмори, скупљен на отомену, покушавајући тако да заборави на умор и глад коју је накратко заварао.

Неких пола сата касније, гласан, упоран лавезга је пробудио из дријемежа. Борио се са љепљивим нитима полусна разапетим преко замућене